

Autentikus lét...

Bartl kiállítás és életműkatalógus

Tulipán, kereszt, ék, kör, szív, fejfa, négyzet, bábu, hétlevelű lóhere és más népművészeti jelek – Bartl József (1932-2013) soroksári-szentendrei festőművész az 1970-es évek második felére találta meg azt a motívumkincset, amelyből absztrakt képeinek világát élete végéig építette. Így nem szolgált nagy meglepetéssel és egyben következetes is volt, hogy a Ferenczy Múzeumban 2024 szeptembere és 2025 februárja között rendezett, *Az önazonosság motívumai* című kiállítás az 1976-1981 közötti „színes” periódusára helyezte a hangsúlyt. A tárlat festményei három forrásból származtak: egy része a Ferenczy Múzeum gazdag Bartl-gyűjteményéből, míg egy másik hányada a művész hagyatékát őrző lánya, Dóra által rendelkezésre bocsátott képekből, valamint szép számban magángyűjtők féltve őrzött kincseiből kerültek ki. A korai, természetelvű és figurális művekből jelzésértékűen csak kettő volt látható. Az egyik a soroksári Dunapartot megörökítő tájkép, a másik egy önarckép festőpalettával – az önazonosság motívumai, szűk hazája és a lét festőjeként.

A tárlat Bartl életművének egy lényegi fordulópontjának háttérét is új megvilágításba helyezte, az úgynevezett „fehér korszak” 1981-ben történt kezdetét és eredetét. A kiváló rendezői elgondolás szerint egymás mellett szerepelt a „Keresztek – Tóth Menyhért emlékére” és a „Keresztes” című festmény, előbbi még a színes periódusból, utóbbi a fehér korszakból. Mindkettő ugyanabban az évben készült. Tóth Menyhért (1904-1980) egyedülálló, archaikus-naiv festészetében az 1950-es évektől a fehér szín, pontosabban tónus vált meghatározóvá.

Tóth életének utolsó éveiben pesterzsébeti műtermében is dolgozott. Bartl ugyanebben a városrészben lakott, így együtt szerepeltek a kerületi tárlatokon. Az ismeretség egyre szorosabbá válását és a soroksári művészt ért hatást alátámasztja, hogy Bartl lánya és *Misch Ádám* (Bartl fiatalkori, soroksári festőbarátja) társaságában Tóth Menyhértet alföldi, miskei otthonában is meglátogatta.

A tárlatot szeptember 13-án *Kopin Katalin* művészettörténész, a Ferenczy Múzeum korábbi munkatársa, Bartl művészetének kiváló ismerője, a 2012-13-ban a *MűvészetMalomban* rendezett nagyszabású életmű-kiállítás kurátora nyitotta meg. A múzeum részéről *Borbély-Tardy Anna* igazgató és *Kozák Zsuzsanna* koordinátor mondott köszöntő és köszönő szavakat. *Barakonyi Brúnó* jazzbögös zenéjével fokozta a megnyitó hangulatát. A későbbiekben kísérőprogramokban sem akadt hiány, elsősorban tárlatvezetésekkel csalogatta a múzeum a közönséget. Elsőként *Wehner Tibor* művészettörténész, több Bartl-tanulmány szerzője októberben, majd *Bodonyi Emőke* művészettörténész novemberben és januárban ismertette a művész festészetét. Utóbbi alkalom finiszszázként (kiállítászáró eseményként – *a szerk.*) Bartl és a zene kapcsolatát vette górcső alá. *Nagy Sándor* fiatal trombitaművész dallamokat idézett, többek közt egy soroksári egyveleget az *Inselbaum*-polkával, de Bartók műveit is élvezhette a közönség. Ez a zenei összeállítás több szempontból is igen találó volt. Egyrészt Bartl nagyon szívesen hallgatott zenét műtermében, festés közben is, akár soroksári fúvós- vagy más muzsikát. (Ezt rögzíti *Lux Antal*, soroksári művészbárátja egyik videója is). Másrészt Bartók „csak tiszta forrásból” alapvetésre épülő zenéje párhuzamba állítható Bartl a népművészeti motívumokat a modern festéssel összekötő törekvéseivel.

Deim Réka művészettörténész a kiállítás kurátoraként és a Ferenczy Múzeum által kiadott életműkatalógus szerkesztőjeként is hatalmas feladatra vállalkozott, és nem csak azért, mert a munka jelentős részét Hollandiából készítette elő. A kötet 205 oldalon, két tanulmány és több mint száz frissen fotózott alkotás reprodukciójának segítségével mutatja be a művészt és festészetét. A *Deim* által jegyzett magas szakmai színvonalú, terjedelmes tanulmány nagyon mélyen feltárja Bartl festészetének gyökereit, gyakran túllépi a klasszikus – szűk művészettörténeti narratívák által szabott – korlátokat. Eszmetörté-

neti, filozófiai, strukturalista, szemiotikai szempontokból is vizsgálja az életmű kialakulását és fejlődési ívét. Részletesen kitér a mesterek, tanárok (többek közt *Kántor Andor, Ilosvai Varga István, Bernáth Aurél, Korniss Dezső*) és a nemzedékéből származó, részben vele együtt induló diák- és pályatársak (*Keserü Ilona, Deim Pál, Bak Imre, Nádler István* és mások) közéjére. Bartl festészetére a véglegesen ható szellemi tér Szentendre lett, miután 1972-ben megválasztották a Régi Művésztelep tagjává. A *Vajda Lajos* és *Korniss Dezső* nevével fémjelzett Szentendrei Program az 1930-as években fogant meg: a lokális-regionális archaikus és népi művészetet ötvözte a modernitás, elsősorban a konstruktivista és szurrealista festészeti törekvésekkel. Vajda 1941-ben, fiatalon hunyt el, Korniss azonban 1984-ig, élete végéig a Régi Művésztelep tagjaként ezen keretek közt valósította meg művészetét. Bartl hozzá (is) csatlakozva, egy karakteres, senki máséval össze nem téveszthető festői nyelvet teremtett meg. A hagyományt és fejlődést, népművészetet és neoavantgárdot, kárpát-medenceit és európai szintetizáló művészetével a Szentendrei Program, a Duna-parti kisváros festészetének egyik tekintélyes vezető személyiségévé vált.

Kertész László a katalógus rövidebb, de nem kevésbé tudományos igényű tanulmányában az életműre kisebb mértékben jellemző, a festészen túlmutató művészeti ágakkal, köztéri alkotásokkal, falikárpitokkal, pannó- és mozaiktervekkel, kisplasztikákkal és üvegmontázsokkal foglalkozik. Ez a terület a Bartl művészetéről szóló eddigi publikációkban csekély hangsúllyal jelent meg, így *Kertész* munkája régi adósságot törleszt. Mindössze egy hiány észlelhető a katalógus forgatása közben: elmaradt a szövegek német nyelvű fordítása.

A Ferenczy Múzeumi Centrum a katalógus nyomdaköltségét saját forrásból nem volt képes állni, ezért a kiadáshoz szükséges összeget adománygyűjtés biztosította. Ebben élen járt Bartl *Dóra* és családja, aki a hagyatékából több szitanyomatot és egy festményt kínált fel árverésre. Néhány szervezet és intézmény is hozzájárult a kiadvány finanszírozásához, mások mellett a *Donauschwäbische Kulturstiftung des Landes Baden-Württemberg* (*Baden-Württemberg Tartomány Dunamenti Svábok Kulturális Alapítványa*) és a *Galéria '13 Soroksár*. Több magánszemély is adakozott, így megmutatkozott, hogy atomizálódó társadalmunkban milyen erő rejlik a közösség, az összefogás erejében.

A tárlat címéhez, Az önazonosság motívumaihoz kapcsolódva Bartl József életéről kijelenthető: azt tehette és tette, amit kedvelt, festett, nem tevékenykedett mellette rajztanárként, reklámgrafikusként stb. A népművészeti tárgyak, motívumok gyűjtése és felhasználása a (festő)művészek körében az 1960-75 körüli időszakban jellemző volt, de Bartl ezt nem divatként, trendként követte. Sok más művésztársa ezzel néhány év után felhagyott, más vizekre evezett, míg Bartl öt évtizeden átívelő pályája végéig ragaszkodott ehhez és azonosult ezzel. Sőt, mi több, népművészeti bútorok, tárgyak között élte le életét, azokat családjával a mindennapjaiban is használta. Élete és művészete két szóban is összefoglalható: *autentikus lét*.

Wolfart János

